

## Demokrati og Diktatur

Af H. P. Sørensen.

I den voldsomme hastige Udvikling, som har præget Europa efter Verdenskrigen, er de økonomiske Forandringer naturligvis de dybestgaaende og de mest betydende, men næppe nogen af disse Ting har formaaet at fremkalde Lidenskaberne som Kampen mellem Demokrati og Diktatur, to Begreber, to Systemer, to Styresæt, som er hinandens diametrale Modsætning. I de gode, gamle Dage, forud for de skelsættende Aar, 1914—18, eksisterede disse Problemer næppe uden for de mest graa Teoriers Verden. I de mere »revolutionære« Kredse saa man medlidende ned paa alt, hvad der kaldtes med Navnet demokratisk, det var et borgerligt Begreb, som man intet kunde have med at gøre, men man forestillede sig rigtignok heller ikke, at den Dag kunde komme, da de saakaldte almindelige Menneskerettigheder overhovedet ikke mere eksisterede. Indenfor den socialdemokratiske Arbejderbevægelse var Problemet heller ingenlunde synderlig levende. Demokratiske Tilstande betragtedes som noget selvfølgeligt, der ikke kunde mistes; der var jo nok Forskel paa Forfatningsformer, de forskellige Lande havde en mere eller mindre almindelig Valgret; men det var blot et Spørgsmaal om Tid, saa vilde Arbejderklassens stigende Indflydelse udvide Valgretten og saaledes føre Udviklingen frem mod det virkelige Folkestyre.

Saa let var det hele før Verdenskrigen. Udviklingen siden da har stillet Problemet i den alvorligste Belysning.

### Hvad er Demokrati, og hvad er Diktatur?

Demokrati og Diktatur er ingenlunde nye Begreber, og det vil vistnok være svært at sige, hvilket der, naar man gaar tilbage til Menneskehedens Vugge, er det ældste. Der var Demokratier i det gamle Grækenland, men der var ogsaa Diktaturer. Men det moderne Demokrati maa vel siges at skrive sig fra den franske Revolution, hvor Menneskerettighedernes Erklæring slaar visse grundlæggende Ting fast. Den demokratiske Ide i moderne Form kræver et Samfund og en Forfatning, hvor alle Mennesker har Ret til og lige Adgang til Indflydelse paa Samfundets Styrelse. Til Opnaaelse af dette kræves Valgret for Mænd og Kvinder, politisk Meningsfrihed, Ytringsfrihed, Forsamlingsfrihed og Pressefrihed. Endvidere en betryggende Retspleje, uafhængige Domstole og Afskaffelse af al Censur og alle Privilegier.

Diktaturet, det moderne i hvert Fald, er disse Ideers Modsætning. De gamle Tiders Form for Diktatur, Enevælde, var i mange Henseender uligt det nutidige. Det var næppe saa brutalt, Befolkningen var ikke i den Grad i Spændetrøjen, det var et Klasseregimente, enten nu den herskende Klasse var Adel, Præsteskab eller Borgerskab. Og de reaktionære Statssamfund i Europa, som man kendte dem i dette Aarhundredes første Aar, viste, maa-ske med Undtagelse af det czaristiske, en om end minimal Frihed paa visse Omraader, og Oppositionen havde visse beskedne Muligheder for at gøre sig gældende.

Det moderne Diktatur kendetegnes derimod af Ensretningen. Der taales ingen anden Mening end Diktaturets. Enhver anden er strafbar. Ytringsfrihed og Pressefrihed eksisterer ikke, Parlamentet afskaffes eller gøres illusorisk, og ved Terror og Massepsykose tvinges Befolkningen til at tro paa Magthavernes ophøjede Ufejlbarlighed. Politiske Modstandere, der ikke forstaar »den nye Tid«, indespærres, forjages eller myrdes. Endvidere kendetegnes Diktaturet af en korrumpet Retspleje og Domstole, som er helt afhængige af Magthaverne.

Noget virkeligt Klassediktatur kan man ikke tale om i Forbindelse med de moderne Diktaturer. Selv det russiske Diktatur, som foregiver at være Proletariatets Diktatur, er ikke andet end et Sovjet-Bureaukratis, et snævert Bolschevikpartis Diktatur. Og med Hensyn til saavel den italienske Fascisme som den tyske Nazisme er disse ogsaa udprægede Partidiktaturer og intet andet.

### **Rusland gav de andre Diktaturer Eksemplet.**

Man spørger med Rette: Hvorfor har nu denne Diktatur-Idé besat Europa og faaet en saa stor Udbredelse som den har?

Aarsagen er i første Række de fortvivlede Forhold, den fire Aars Verdenskrig skabte. Soldaterne vendte hjem til ødelagte Lande, vor Verdensdel var et nervøst oprevet Europa. Og den russiske Revolution, der kunde være blevet en for andre Nationer efterfølgelsesværdig Frigørelse af det russiske Folk, blev desværre kun et slet Eksempel for de faa Aar senere kommende reaktionært-revolutionære Tildragelser. De russiske Socialister, som prisværdigt søgte at gennemføre et socialistisk Samfund i Rusland, kendte selv intet til demokratiske Samfundsforhold. De kendte czaristiske, d. v. s. diktatoriske Metoder, og de havde forlæst sig paa Karl Marx' 70 Aar gamle, under helt andre Forhold skabte Ideologi om Proletariatets Diktatur og en vældig Verdensrevolution. Da Vesteuropas Arbejderbevægelse i Følge hele sin Indstilling ikke kunde anerkende denne taabelige Doktrin, skabtes den Splittelse i den socialistiske Arbejderbevægelse, der har været til saa ubodelig Skade i de sidste 20 Aars Politik. Tænk blot hvad et russisk Demokrati, med hele Ruslands Styrke, kunde have betydet i europæisk Politik i Øjeblikket og i de Aar, der er gaaet siden 1918. Fascismen vilde næppe have faaet den store Magt, der nu truer hele Verden, Tyskland vilde ikke være hjemfalden til Nazismen, og Europas sociale Demokratier vilde have staaet ganske anderledes stærkt, end Tilfældet nu er. Nu blev tværtimod den russiske Revolutions Metoder Eksempel først for den italienske Fascisme og derefter for de andre Diktaturstater. Det var den italienske Kommunismes Politik, som gav Baggrund for Fascismen, og vi ved ogsaa, at uden tysk Kommunisme med dens Vold og Terror og med dens Splittelse af den gamle tyske Arbejderbevægelse, uden tysk Kommunisme ingen tysk Nazisme.

En Række andre Omstændigheder har været medvirkende til de fascistiske Partiers Sejr i Italien, Tyskland, Østrig og andre Lande, først og fremmest naturligvis de fortvivlede økonomiske Forhold. Endelig spiller vel visse Nationers Trang til at »marschere i Takt« og hele Tidens og den moderne Ungdoms mærkelige Uselvstændighed og Trang til det samme ogsaa en Rolle, og afgiver et fornødent Grundlag for den uhyggelige »Fører« kultus.

Men det kommunistiske Diktatur kan ikke fornægte sin store Del af Ansvaret for den politiske Situation i Europa i 1936, der karakteriseres ved de fascistiske Diktaturers voksende Magt.

### **Diktaturet som Krigsfare.**

Diktatur har jo været kendt i hele Menneskehedens Historie, og det har været mere eller mindre strengt, mere eller mindre haardt i Anvendelse af Metoder. Men det moderne Diktatur har sin særlige Karakter. Medens den gamle middelalderlige Enevælde gav Rum for megen kulturel Udvikling, medens det prøjsiske Tyskland endog var relativ anstændig overfor politiske Modstandere, saa er den totale Ensretning det moderne Diktaturets fornemste Karaktertræk. Kun een Mening er tilladt, Ytringsfrihed, Pressefrihed afskaffes og politiske Modstandere udryddes, helst bogstaveligt, i hvert Fald jages de under Jorden eller ud af Landet. Men netop ved denne Udryddelse af Meningsforskel og Kritik mister Diktaturstaten den Selvkontrol, som er nødvendig for ethvert Samfund. I et Diktatur kan Magthaverne tillade sig alt, ingen kritiserer dem, alt, selv det mest forrykte, hilses med Begejstring og Heil!

Med saadanne Egenskaber er Diktaturerne imidlertid ikke alene farlige indadtil, for Individerne og deres Selvstændighed, men de bliver det ogsaa udadtil, for andre Stater. Diktaturerne bliver stærkt nationale, og med den sygelige Selvfølelse og den manglende Selvkritik aabnes for alle Sluser, Diktaturerne bliver en direkte Krigsfare. Medens de demokratisk styrede Lande dog forsøgte en Afrustningspolitik og vel ogsaa kunde have arbejdet sig frem til en Ordning, er Diktaturerne alle stærkt oprustedes Stater, og de maa efter hele deres Princip, byggende paa Tvang og Vold, være det. De er sig selv nok, de vil erobre mere for sig selv, om det saa bliver

paa andres Bekostning. Mussolinis Drøm er at genskabe det romerske Imperium, Hitler vil være den ariske Races Behersker, og Stalin vi! udbrede Kommunismen. Diktaturerne er Krigsfaren, der lurar over Europa.

### **Faren for Diktatur i Danmark er minimal.**

I de skandinaviske Lande er Faren for Diktatur ikke særlig stor. Dels er den politiske og økonomiske Utilfredshed ikke af alvorligere Karakter, dels passer Trangen til at se op til en Fører ikke rigtig sammen med den højere politiske Standard, man har naaet i Skandinavien, og det passer slet ikke sammen med dansk Gemyt. Og dog er Vagtsomhed overfor Diktaturpropaganda ogsaa herhjemme nødvendig. Diktaturtilhængere forstaar unægtelig Agitationens Kunst, den mest hensynsløse, den mest skrupelløse, de forstaar ogsaa udmærket godt at bruge det demokratiske Styres Friheder til Fremme af deres Diktaturidéer, de forstaar ved Massepsykose, ved Løgn og Latin, at skabe kunstige Stemninger, langt bedre end kultiverede Demokrater, der ikke kan faa sig selv til at anvende slige Midler.

I Danmark har man, efter at Tyskland er blevet nazistisk, ogsaa faaet flere forskellige Nazistpartier, men de har ingen virkelig Udbredelse kunnet vinde, ikke mindst paa Grund af deres Lederes moralske og personlige »anløbne« Karakter. Derimod kunde de halvnazificerede Bevægelser være bedre egnede for Muligheder og mere farlige, f. Eks. K. U. og L. S. Indenfor disse to Bevægelser har Diktaturtendenserne, eller i hvert Fald Lysten til at knuse det nuværende Styre ved ulovlige Midler, en utvivlsom Udbredelse, og det er i Øjeblikket disse to Bevægelser, som nnaaske kunde rumme en Fare for dansk Demokrati.

### **Ikke Diktatur, men positiv konstruktiv Politik.**

Det danske Socialdemokrati staar i Forhold til Diktaturidéerne rent og klart. Fra første Færd har dansk Arbejderbevægelse, fagligt og politisk, bekæmpet de kommunistiske Ideer, og naar vort Land er blevet forskaanet for Kommunisme i større Maalestok, skyldes det udelukkende Socialdemokratiet. Det har sandelig ikke skortet paa Leflen fra borgerlig Side, som gerne saa den kommunistiske Splittelsesbacille underminere Arbejderbevægelsen.

Dansk Socialdemokrati har ogsaa haft Evne til at frigøre sig for socialistisk Revolutionsdogmatisme og snæver Klasseegoisme. I Danmark, det smilende Bondeland, blev Socialdemokratiet ikke alene Arbejdernes Parti, men det store Flertal af den jævne Befolkning fandt sin Plads i dette Parti, som virkelig blev et Folkeparti, en Folkebevægelse. Saa stærke er vi nu blevet, at ikke noget skulde kunne anfægte vor Magtstilling for Alvor, saa længe ikke økonomisk eller politisk Verdenskatastrofe truer os, ogsaa fordi demokratisk Tankegang bunder dybt i det danske Folk. Vi er et jævnt demokratisk Folk, Voldspsykose, det blinde Had og den opgejlede Fanatisme og andre temperamentsfulde Udslag af Følelser ligger ikke for os. Vi smiler ad en Mussolini, og en Hitlers hæse Skrig og voldsomme Armbevægelser lader os upaa-virkede. Af Grundtvig har vi lært Tolerance, Respekt for andres Meninger. Og med Hensyn til fysisk Magtudfoldelse, har den lille Nations Skæbne gennem Historien forlængst lært danske Arbejdere, at det ikke er ved Vold, de har nogen Mulighed for Sejr. I Danmark er der hverken Plads for rødt eller sort Diktatur.

Men Demokratiets Befæstelse, Folkestyrets faste Forankring er et Problem ogsaa for os. Den bedste Garanti her er den rigtige positive konstruktive Politik og Skabelsen af økonomiske og sociale Forhold, der giver Befolkningen en Følelse af Tilfredshed. Fasthed i Styret og Regeringsmagten er af afgørende Betydning og saa — Handling. Alt for tit har man set et Styre sygne hen, og Lede i Befolkningen brede sig, fordi der intet skabtes. Ogsaa Fasthed overfor Demokratiets Fjender maa der vises, et Demokrati skal yde sine Modstandere nøjagtig de Friheder, som disse vil yde andre.

Og saa skal vi, selv om Situationen ude i Verden tegner sig mørk, huske, at ingen Samfundstilstand er evig. Et Par Aartiers Diktatur kan komme som Bølgedal efter Bølgetop.

Arbejderklassens stærke Fremmarsch i Europa efter Krigen, dens Erobring af den politiske Magt i en Række Lande har samlet alle Modstandere til et Modstød med det Formaal at standse eller udskyde det arbejdende Folks endelige Sejr over Reaktionen. I nogle Lande har det ført til Fascisme. Men Undertrykkelse, Vold og Diktatur kan aldrig blive nogen varig Tilstand. Netop Undertrykkelsen skærper Længslen efter Frihed. Og saa sikkert som selv den sorteste Nat faar Ende og følges ad en gryende Morgen, saa vist gryer ogsaa Friheden en Dag for de Folk ude i Europa, som nu er bundne i Diktaturets Lænker. Thi Friheden, som den giver sig Udtryk i Demokratiets lige Ret for alle Mennesker, er i det lange Løb det eneste Grundlag for menneskeligt Kulturliv, ligegyldigt hvilke økonomiske og politiske Former Samfundet udvikler sig til.